

Monitoring van de Huiszwaluw *Delichon urbica* in 1993 in Nederland

Dick A. Jonkers & Herman N. Leys

Inleiding

Het onderzoek naar de verspreiding en de aantallen broedparen van de Huiszwaluw werd in 1993 voortgezet. Vanaf 1989 is dit de vijfde telling in successie. Verspreid over het hele land werden 1531 kwartblokken (ruim 20% van het totale aantal kwartblokken in Nederland) geheel of gedeeltelijk onderzocht (figuur 1). Een belangrijk deel van het onderzoek is de zogenaamde monitoring, het volgen van het aantal broedparen in gebieden waarin ook al in voorgaande jaren tellingen waren uitgevoerd. De gegevens van de monitoring maken het mogelijk om de ontwikkelingen die zich voordoen in de landelijke huiszwaluwpopulatie, te volgen. Over het hele land was het getelde aantal van bijna 37.800 nesten ongeveer gelijk aan dat van 1992.

Populatiegrootte en schommelingen

Totaal werden in 1993 in Nederland 37.800 bewoonde nesten geteld, dat komt neer op een gemiddelde van bijna 25 nesten per kwartblok. Van 1989 tot en met 1992 schommelde dit tussen de 20 en 25 nesten, waarbij zich een licht stijgende lijn lijkt af te tekenen. De gemiddelden werden berekend met alle onderzochte kwartblokken als basis, inclusief die waarin geen Huiszwaluwen werden gevonden. In 15% van de onderzochte blokken bleken de laatste vijf jaren geen broedparen van de Huiszwaluw meer voor te komen. Hieruit valt de conclusie te trekken, dat de aanvankelijke populatieschattingen voor die periode iets te hoog zijn uitgevallen. Voor 1993 moet het aantal broedparen van de Huiszwaluw tussen de 125.000 en 132.000 hebben gelegen.

Hoewel over het hele land genomen de stand ten opzichte van 1992 vrijwel constant bleef, waren er plaatselijke verschillen. In de Flevopolders en in Noord-Groningen was er een relatief sterke toename van 20% tot 25%. Langs de IJssel en plaatselijk in Limburg werd echter een forse achteruitgang van 30% tot 37% geconstateerd. Dit soort jaarlijkse verschillen is waarschijnlijk normaal en wordt veroorzaakt door plaatselijke omstandigheden met verschillende oorzaken. Het ongeschikt worden van de nestplaatsen, afbraak, renovatie van gebouwen, schilderwerk in een meestal donkere kleur en droogte in het voorjaar tijdens vestiging behoren tot de factoren die een belangrijke invloed uitoefenen.

Monitoring

Om tot betrouwbare uitspraken over het verloop van de aantallen broedvogels te komen, is het noodzakelijk om jaarlijks de zelfde gebieden te onderzoeken. De betrouwbaarheid van de landelijke trend wordt groter als de onderzoekplots regelmatig over het land verspreid liggen en daarin zeer veel jaren achtereen wordt geïnventariseerd. Daar staat tegenover dat wij wel over een betrekkelijk groot aantal tijdreeksen beschikken van tien of meer jaren, van tellingen, uitgevoerd door leden van een aantal vogelwerkgroepen. Deze gegevens dateren dus al van jaren voordat het landelijke onderzoek in 1989 begon. Dit soort informatie, aangevuld met recente gegevens heeft al waardevolle bouwstenen aangedragen voor de jaarlijkse trendberekeningen. Ruim 500 plots zijn vanaf 1989 jaarlijks onderzocht en ongeveer 200 vanaf 1990. Voor een betrouwbare trendbepaling is dit aantal net te klein. Het ontbreken van tijdreeksen uit Midden-Friesland, het hart van Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, de Veluwe en plaatselijke gegevens uit Overijssel, Noord-Brabant en Noord-Limburg is hieraan debet.

Toe- en afname

Uit de indexen (tabel 1) blijkt, dat de toe- en afname niet overal in ons land gelijk is. Het interpreteren van de fluctuaties is niet eenvoudig. Ondanks de jaarlijkse schommelingen lijkt de populatie in Friesland, Groningen, Drenthe, Utrecht

gebied volgens figuur 2	1989	1990	1991	1992	1993	toe- of afname t.o.v. 1992	toe- of afname t.o.v. 1990
1	78	100	83	96	117	+ 21%	+ 17%
2	91	100	103	109	105	- 4%	+ 5%
3	88	100	95	114	103	- 11%	+ 3%
4	119	100	72	73	97	+ 24%	- 3%
5	102	100	84	86	86	0%	- 14%
6	91	100	108	108	76	- 32%	- 24%
7	89	100	94	100	106	+ 6%	+ 6%
8	78	100	84	87	92	+ 5%	- 8%
9	91	100	81	78	70	- 8%	- 30%
10	114	100	105	114	77	- 37%	- 23%
11	99	100	101	114	113	- 1%	+ 13%
hele land	95	100	92	98	95	- 3%	- 5%

Tabel 1. Index van de broedpopulatie van de Huiszwaluw van 1989-1993 (1990 = 100).

het gehele rivierengebied en Zuid-Holland enigszins toe te nemen. De Flevopolders, Twente, de Achterhoek en Noord-Brabant daarentegen hebben het zwaar te verduren. Het aantal broedparen wordt hier jaarlijks minder. De voorlopige resultaten van lange tijdreeksen uit Friesland, Amsterdam, Noord-Brabant en Zeeland lijken erop te wijzen, dat een landelijke toename, een mogelijk herstel of gelijk blijven van de stand in die gebieden nauwelijks tot de mogelijkheden behoren. Regionale gegevens wijzen eveneens op een drastische achteruitgang. Zo werden in de Zaanstreek in 1974 nog 374 bezette nesten gevonden en in 1993 slechts 110 nesten. Een afname van 71% in twintig jaar (Roos 1994). In het Gooi en omstreken werd een licht stijgende trend geconstateerd, die vanaf 1989 werd ingezet. Hier werd onder andere kolonisatie in de Eempolders geconstateerd. Oorzaak daarvan is de landinrichting die daar plaatsvindt, waarbij nieuwe boerderijen en opstallen aan de oostzijde tegen het riviertje de Eem worden gebouwd (Jonkers 1994, Kole 1992). Ook in Harderwijk werd na een aanvankelijke afname van 82 paren in 1986 naar 30 paren in 1991 een lichte toename geconstateerd. Hier steeg het aantal van 35 nesten in 1992 naar 42 nesten in 1993. Mogelijk hebben de door de Vogelbeschermingswacht Noordwest-

ren per kwartblok groter dan in Noord-Nederland. Kwartblokken zonder Huiszwaluwen kwamen ook in Noord-Nederland procentueel meer voor. Door het ontbreken van gegevens valt niet vast te stellen hoe de situatie voor de aanvang van het landelijk onderzoek in 1989 was.

Vergelijking tussen 1965 en 1993

Dank zij uitvoerige inventarisaties onder coördinatorschap van Jules Philippona in 1965 zijn wij in staat de enorme achteruitgang in Nederland aan te tonen. De telling uit bepaalde gebieden in 1965, vergeleken met de zelfde situatie in die zelfde gebieden in 1993 zijn vermeld in tabel 3. De gemiddelde achteruitgang over heel Nederland bedraagt 62% (spreiding 44%-70%). Op lokaal niveau is er zelfs sprake van een afname van 80%-100%. Met name is dat het geval op de Waddeneilanden.

De sterkste achteruitgang (67%-70%) is opgetreden in de streek langs de IJssel en in het Delta-gebied. In delen van Friesland, Drenthe, Utrecht en het zuiden van Noord-Brabant was dat minder (44%-58%), maar niettemin toch nog een halvering van de populatie. Over geheel Nederland genomen liep de stand van 1965 naar 1993 met 60%-66% terug.

aantal nesten per kwartblok	Nederland-Noord	%	Nederland-Zuid	%	Nederland geheel	%
geen nesten	95	17	150	15	245	16,0
1 - 5	59	11	114	12	173	11,3
6 - 10	75	13	116	12	191	12,5
11 - 25	160	29	247	25	407	26,6
26 - 50	109	20	204	21	313	20,4
51 - 75	37	7	73	8	110	7,2
76 - 100	10	2	28	3	38	2,5
101 - 150	6	>1	34	4	40	2,6
151 - 200	3	1	3	>1	6	0,4
201 - 250	-	-	6	>1	5	0,3
251 - 300	-	-	3	>1	3	0,2
> 300	-	-	-	-	-	-
totaal	554	100	975	100	1531	100

Tabel 2. Aantal kwartblokken waarin een x aantal nesten werd aangetroffen.

Veluwe verstrekke leem en door werkzaamheden aanwezige kleihippen een gunstige invloed gehad (Pannekoek et al 1994). Hoewel dus hier en daar herstel blijkt op te treden, blijven wij pessimistisch over de toekomst van de Huiszwaluw in Nederland.

Spreiding en aantallen nesten per onderzocht kwartblok

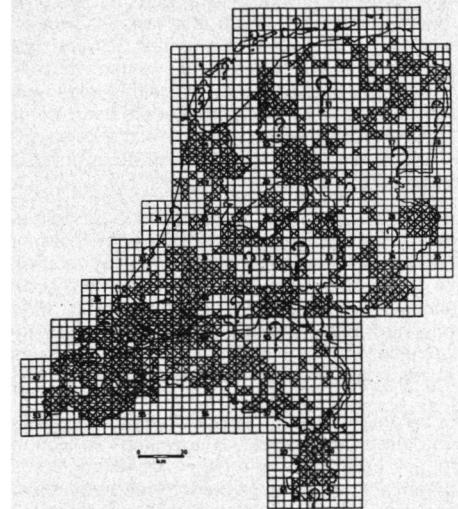
In bijna 16% van het aantal onderzochte kwartblokken kwamen geen nesten voor. Met iets meer of iets minder dan een kwart van het totale aantal onderzochte blokken scoorden de categorieën 11 tot 25 en 26 tot 50 nesten per kwartblok hoog. Kwartblokken met 51-150 nesten komen procentueel in Zuid-Nederland meer voor dan in Noord-Nederland, namelijk respectievelijk 15% en 10%. Kwartblokken met meer dan 150 nesten kwamen nauwelijks voor (tabel 2). In Zuid-Nederland was het gemiddelde aantal broedpa-

regio	aantal broedparen in 1965	aantal broedparen in 1993	afname in %
1 Friest.- Gron.	1805	712	60
2 Friest.- Drenthe	3501	1649	53
3 Noord-Holland	2822	1068	62
4 Flevoland	1684	611	64
5 Overijssel-Geldert.	2524	934	63
6 IJsselstreek	1199	361	70
7 Rijn-Waal	4919	1956	60
8 Zeeland-			
Zuid-Holland	15704	5193	67
9 Noord-Brabant-			
Zeeland	562	233	58
10 Limburg	2450	876	64
11 Zuid-Holl.-Utrecht	2090	1171	44
totaal	39260	14764	65% (gem.)

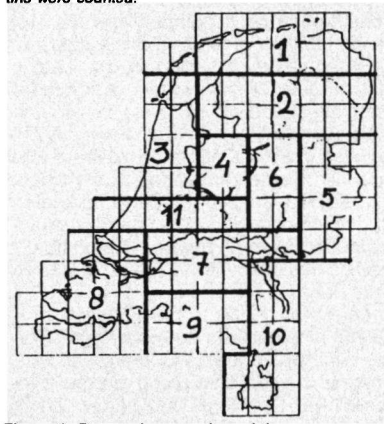
Tabel 3. Aantal broedparen in 1965 en 1993 per regio. Number of breeding pairs in 1965 and 1993 by region.

Onderzoekgebieden

Van 1989-1993 werd in een zeer groot deel van ons land een aantal kwartblokken ten minste in één jaar onderzocht (figuur 3). Helaas zijn er nog steeds gebieden die een witte vlek vormen. Het is nu onbekend of en hoeveel broedparen van de Huiszwaluw daarin aanwezig zijn. Het gaat hier vooral om het midden van Friesland,

Figuur 1. Atlasblokken waarin in 1993 één of meer kwartblokken geheel of gedeeltelijk zijn onderzocht.
One or more quarters in 5-km grids in which in 1993 House Martins were counted.

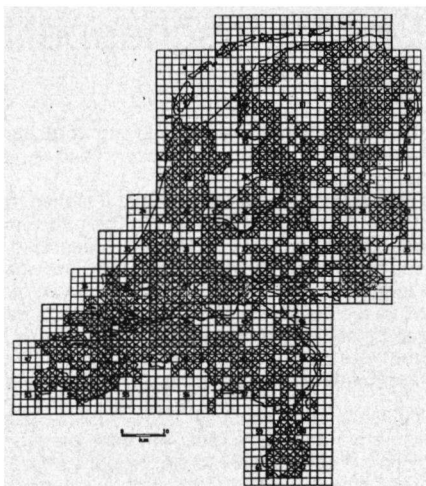

Figuur 2. Begrenzing van de regio's.
Delimitation of the regions.

■ Dick A. Jonkers & Herman N. Leys, per adres Sovon, antwoordnummer 2505, 6573 ZB Beek-Ubbergen.

LITTERATUUR

- Jonkers, D.A. (1993): Meer Huiszwaluwen in 1993 in het vizier. *De Korhaan* 29 (5): 147-149.
- Jonkers, D.A. & H.N. Leys (1993): Inventarisatie van de Huiszwaluw *Delichon urbica* in 1992 in Nederland. *Het Vogeljaar* 41 (5): 207-210.
- Kole, R.A. (1992): De Huiszwaluw krijgt te weinig aandacht. In: Kole, R.A., D.A. Jonkers, P. Schut, W. Duurland & R. Willemstein (red.). 25 jaar vogels in het Gooi (e.o.). Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Hilversum. Uitgave nummer 78: 19-21.
- Leys, H.N. (1994): Inventarisatie van de Huiszwaluw en de Oeverzwaluw in 1993. Sovon. Beek-Ubbergen. 24 bladzijden.
- Pannekoek, J., J. Schröder & Ch. Herzog (1994): Harderwijkse Huiszwaluwen in 1993. *Anser* 1994 (1): 17.
- Roos, M. (1994): Een triest verhaal. Overzicht van het aantal bezette Huiszwaluwnesten in de Zaanstreek van 1974-1993. *De Grutter* 18 (2): 62-63.

Figuur 3. Kwartblokken per atlasblok, die in 1989-1993 in één of meer jaren geheel of gedeeltelijk werden onderzocht.
One or more quarters in 5-km grids in which House Martins were counted in 1989-1993.

delen van Overijssel, de Veluwe, Utrecht en het noordelijke deel van Noord-Brabant. Op grond van de aanwezige biotoop gaan wij ervan uit, dat in die gebieden zeker Huiszwaluwen broeden, al hebben wij geen idee om wat voor aantallen het gaat. Om dit gebrek aan kennis op te heffen en het onderzoek nog waardevoller te maken, is het wenselijk om in 1994 en volgende jaren bijzondere aandacht aan de kwartblokken in deze regio te schenken. Niet alleen (plaatselijke) vogelwerkgroepen en individuele vogelaars, maar ook IVN-afdelingen kunnen gegevens aandragen. Zelfs degenen die in Nederland hun vakantie doorbrengen en daarbij in de witte vlekken verblijven kunnen hun steentje bijdragen. Van de Waddeneilanden bijvoorbeeld kwamen in 1993 helemaal geen gegevens binnen.

Voor deze publikatie zijn alle gegevens verwerkt, die op 15 januari 1994 ontvangen waren. Correcties op eerdere tellingen, noodzakelijk door nagekomen materiaal, zijn eveneens aangebracht.

Summary

In 1993 1531 quarters of 5 km grids were investigated on the presence of nests of the House Martin (Delichon urbica). For this year a number between 125.000 and 132.000 nests is calculated. In comparison with the 1992 count this is a light increase, but in comparison with the 1965 count it is a sharp decrease of at least 60%.